

IZVJEŠTAJ: **MEĐUNARODNA EKSPERTSKA KONFERENCIJA ZA MLADE**

BANJA LUKA

14 – 17 DECEMBAR 2021.

YOUTH RETENTION PROGRAM IN BOSNIA AND HERZEGOVINA – GENERAL MOBILIZATION

Međunarodna ekspertska konferencija za mlade

Banja Luka, 14.–17. decembar 2021.

IZVJEŠTAJ

Međunarodna ekspertska konferencija za mlade na teme obrazovanja i zapošljavanja mladih, održana je u Banja Luci u periodu od 14.–17.12.2021. godine. Fokus konferencije je stavljen na temu ostanka mladih ljudi u BiH, odnosno da se kroz aktivan dijalog i razmjenu ideja prepoznaju promjene koje je potrebno napraviti u procesima obrazovanja i zapošljavanja mladih u Bosni i Hercegovini da bi se trendovi odlaska mladih iz BiH smanjili, usporili ili čak i zaustavili.

Konferenciji je prisustvovalo 40 učesnika, uz dodatnih 50 učesnika koji su se uključivali online, iz 6 različitih država i 13 različitih gradova. Svoje stavove, iskustva i primjere dobre prakse iz oblasti zapošljavanja, visokog obrazovanja i omladinskih politika predstavilo je 29 stručnjaka - panelista, predstavnika domaćih i inostranih institucija, univerziteta, ambasada, lokalnih i međunarodnih nevladinih organizacija. (lista učesnika).

Konferencija je realizovana u okviru projekta „Program zadržavanja mladih u BiH – Opšta mobilizacija” koji u partnerstvu sprovode Udruženje građana Nešto Više i PRONI Centar za omladinski razvoj uz finansijsku podršku Evropske unije.

Opšti cilj projekta je jačanje kapaciteta omladinskih organizacija da mogu uzeti učešća u reformi obrazovanja i zapošljavanja u cilju zadržavanja mladih u Bosni i Hercegovini. To se planira postići uspostavljanjem međusektorske mreže za zagovaranje u zapošljavanju i obrazovanju, jačanjem kapaciteta i kompetencija omladinskih organizacija u cilju povećanja uticaja zagovaranja na unapređenje omladinskih politika u oblasti zapošljavanja i obrazovanja, poboljšanjem pravnog i političkog okvira za mlade kroz saradnju između relevantnih udruženja poslodavaca i relevantnih institucija na svim nivoima kao i povećanjem svijesti o ulozi i značaju gubitka omladinske populacije u BiH.

Fotografije sa konferencije možete pogledati na ([ovom linku](#)). Informacije o ostalim projektnim aktivnostima dostupne su na službenim profilima društvenih mreža: Facebook - <https://www.facebook.com/opstamobilizacija> i Instagram - <https://www.instagram.com/opsta.mobilizacija/>, kao i na web stranicama projektnih partnera: <https://nestovise.org/> i <https://www.proni.ba/>.

U nastavku možete pročitati više o samom toku konferencije po danima, kao i pročitati zaključke konferencije koji će nam pomoći u našem budućem radu u ovim oblastima.

Izvještaj sa radnog dijela konferencije po danima

Prvi dan; srijeda, 15.12.2021.

OTVARANJE KONFERENCIJE I DOBRODOŠLICA ORGANIZATORA

- **Sonja Davidović, Ministrica porodice omladine i sporta Republike Srpske** u svom obraćanju pozdravila je prisutne i istakla zadovoljstvo na pruženoj prilici da učestvuju u razgovoru o suštinskim pitanjima za mlade i pronalasku odgovora koji mladi ljudi traže. *„U Republici Srpskoj imamo istu situaciju kao u svijetu, primjetan je trend odlaska mladih. Mi pokušavamo na sve načine da odredimo mjere koje će imati krajnji efekat da mladi ljudi svoju budućnost vide na ovim prostorima. Vlada Republike Srpske ima brojne mjere koje pružaju priliku za ostanak mladih, ali vrijeme pokazuje da to opet nije dovoljno“.* Ministrica je istakla, kako trenutno rade na izradi omladinske politike, i tu smo pozicionirali osnovna strateška pitanja, zapošljavanje i stambeno zbrinjavanje mladih jer smo ih prepoznali kao ključne probleme kod ove populacije. *„Primjetili smo da su mladi ljudi danas izgubili povjerenje u institucije i cjelokupan sistem, i da moramo svi zajedno da vratimo to povjerenje mladih ljudi u institucije“.* Ministrica je istakla kako ministarstvo prilikom izrade dokumenata na različite načine se trudi uključiti i čuti mišljenje mladih.

- **Vladimir Pandurević, Program menadžer Delegacije Evropske unije u BiH** na početku svog obraćanja pozdravio je sve prisutne i zahvalio se na učešću svima. Rekao je da Delegacija prepoznaje izazove s kojima se društvo i mladi suočavaju, te kako mladima pružaju podršku u naporima da doista budu pokretačka snaga u društvu. Jedan od pokazatelja prepoznavanja značaja mladih jeste i 2022. godina, koja je proglašena godinom mladih. Gosp. Pandurević je istako kako je društvo i trendovi mnogo drugačije nego prije 20 godina, naročito u polju digitalnih medija koji sve više dobijaju na značaju od strane mladih ljudi, te kako to trebamo imati na umu u radu sa mladima.

- **Duško Cvjetinović, Menadžer projekta „Program zadržavanja mladih u BiH – Opšta mobilizacija“** zahvalio se svim učesnicima koji su izrazili volju i odvojili vrijeme za učešće na konferenciji, te poželio ugodan i produktivan rad. Osvrnuo se na cilj projekta, a to je kreiranje partnerskog odnosa između institucija vlasti i mladih u cilju zadržavanja mladih u BiH. Izazovi koje mladi imaju kada pokušavaju da vide svoju budućnost na ovim prostorima, kvalitet obrazovanja i mogućnost zapošljavanja su glavni uzroci koji mlade ljude tjeraju na odlazak iz BiH, i to ovaj projekat adresira. Međusobni dijalog mladih, jačanje njihovih zagovaračkih kapaciteta, njihov uticaj na zapošljavanje i obrazovanje, pozitivni primjeri u praksi, podizanje svijesti javnosti o važnosti zadržavanja mladih, su samo neke od oblasti kojih ćemo se dotaći u toku ove

konferencije i na koje će se odnositi zaključci konferencije i rezultati samog projekta. „Sa mladima se treba konstantno raditi. Institucije treba da imaju dovoljno sluha da čuju glas mladih i njihove potrebe, i da im pomognu u zadovoljenju tih potreba kroz svoja systemska rješenja. Takođe, često čujemo kako je atmosfera u društvu negativna i kako to utiče na odlasak mladih. Smatramo da su mediji tu ključni faktor koji ima veliki uticaj i da mediji trebaju biti uključeni u procese stvaranja povoljnijeg ambijenta za ostanak mladih“, istakao je gosp. Cvjetinović.

Nakon otvaranje i uvodnog predstavljanja, voditeljica je dala priliku učesnicima za diskusiju.

Pitanja:

1. Amer Osmić, Profesor, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu;

"Poznato nam je da mladi ne vide perspektivu ovdje. Da li znamo šta je mladima potrebno ovdje, kako bi se odlazak umanjio?"

Odgovor:

- Sonja Davidović, Ministrica porodice omladine i sporta Republike Srpske:

"Jako je teško dati odgovor na to pitanje. Uvijek su mladi ljudi odlazili jer su bili željni sticanja novih znanja i iskustava. Smatram da trebamo razmišljati u konteksu povratka, šta im je zapravo potrebno da se vrate. Mi imamo program na nivou Vlade RS-a da pružimo mogućnost najboljim studentima da obave pripravnčki rad, koji će im pomoći da dobiju dalje zaposlenje. Zaposlili smo djevojku koja je bila najbolji student sa svim destetkama i postala je jedan od najboljih zaposlenika. To nam pokazuje volju i spremnost na rad, kad mladima date priliku. Takođe, jedan od programa koji prepoznajemo kao ključan za podršku mladima jeste pomoć prilikom stambenog zbrinjavanja koji traje od 2008. godine i program je transparentan. To bih izdvojila kao primjere koji mogu pomoći pri zadržavanju mladih ovdje."

2. Adina Halilović, Menadžerica za mobilnost mladih PRONI Centar za omladinski razvoj;

Pitanje za ministricu Davidović: *"Programi stručnih praksi u BiH su zapostavljeni i nisu razvijeni. Kako vladine institucije poput ministrastva na čijem čelu ste, konkretno može da počne mijenjati tu situaciju? Ovdje ne mislim samo na najbolje studente ili učenike i one talentovane, nego sve mlade ljude."*

Odgovor na pitanje: *"Jako dobro pitanje, kojim se do sad nismo detaljnije bavili. Predlažem da dogovorimo jedan sastanak upravo na tu temu sa mojim kolegama i ostalim ključnim akterima, i vidimo šta možemo uraditi."*

Pitanje za gospodina Pandurević: *"Da li imate planirane aktivnosti u saradnji s nevladinim sektorom za 2022., koja je zapravo godina mladih?"*

Odgovor na pitanje: "Mi kao ured Delegacije ne djelujemo na taj način pa zato nemamo aktivnosti. Kroz razne fondove na koje organizacije apliciraju, dajemo podršku aktivnostima za mlade. Upravo se završava projekat koji smo finansijski podržali, a koji je omogućio studentsku praksu mladima. To može biti jedan od mogućih rješenja. U narednoj godini mi ćemo nastaviti sa podržavanjem svih segmenata društva."

PANEL BR.1: Zapošljavanje

- **Maja Miljević, Mistral Solutions (prezentacija)**

Tokom prezentacije imali smo priliku čuti i pozitivno ali i negativno iskustvo gosp. Miljević prilikom pokretanja biznisa u BiH i Banja Luci. Nakon svih prepreka, gosp. Miljević se vratila u BiH i Banja Luku i odlučila se biti podrška poduzetnicima prilikom razvijanja trenutnog i pokretanja novog biznisa. „Odgovornost je na svima nama podjednaka i svi treba da razumijemo pozicije na kojima se nalazimo, te zajedno djelujemo u cilju rješavanja problema koje imamo“.¹

- **Drago Gverić, Fondacija Inovacioni centar Banja Luka**

Mi imamo poslovni inkubator² koji ima za cilj da pomogne mladim ljudima koji tek kreću sa nekim svojim poslom. U našem radu bavimo se prevazilaženjem dva izazova, kreiranje poslovne ideje na početku, i sama realizacija te ideje. Jedan program koji smo imali omogućio je prekvalifikaciju zanimanja, što je mnogima pomoglo da se zaposle. „Formalno obrazovanje ima početak i kraj. Mi u Inovacionom centru negujemo trend neformalnog obrazovanja. Smatramo da formalno obrazovanje predstavlja osnovnu bazu na koju nastavljamo graditi kroz neformalno obrazovanje“, istakao je gosp. Gverić.

- **Milka Marković, Unija udruženja poslodavaca RS (Prezentacija)**

U prezentaciji je istaknuto da treba subvencionisati zapošljavanje mladih, kao najproduktivnijih radnika, kao i da je neophodno što ranije uključivanje mladih u svijet rada. Ovo se može postići omogućavanjem sezonskog rada mladih i neoporezivanjem učesničkog i studentskog rada.

- **Ajla Mahmutović, Vijeće mladih Cazin (prezentacija)**

Grad Cazin je jedan od vodećih gradova po broju iseljavanja mladog i obrazovanog kadra i jedan od glavnih razloga je upravo manjak mogućnosti za zapošljavanje. Kroz aktivnosti Vijeća mladih³, pored promocije volonterizma i rada s mladima, jedan od fokusa je zapošljavanje mladih. „Riješenje za zapošljavanje u polju prodaje i agronomije, je jedna od ideja koju su mladi kreirali okupljeni na kafi. Ljudi koji su se bavili domaćom proizvodnjom nisu imali gdje prodati svoje proizvode. Problem je riješen prije nekih 10 dana, otvaranjem prodavnice sa domaćim proizvodima, gdje su i mladi ljudi dobili priliku za zaposlenje“, istakla je gosp. Mahmutović.

¹ <https://www.mistralsolutions.com/>

² <https://icbl.ba/>

³ <https://www.facebook.com/vmcazin/>

PANEL BR.2: Zapošljavanje

- **Miroslav Valenta, Caritas⁴ BiH ([Prezentacija](#))**

U svojoj prezentaciji i diskusiji se osvrnuo na postignute rezultate projekta YourJob⁵ koji su implementirali u više gradova u BiH. Projekt je međunarodnog karaktera i većinski pokriven kroz program Erasmus+. Projekt je do sad omogućio 25 grantova mladima za pokretanje svog biznisa uz prethodnu edukaciju. Pored svih benefita koje je projekt postigao, gosp. Valenta je istakao nezadovoljstvo medijima u Banja Luci koji se nisu odazvali na aktivnosti prilikom kojih su rezultati prezentovani. I time se zapravo nadovezao na već otvorenu temu u prvom panelu, o uticaja medija na mlade i saradnju s istim.

- **Dijana Bašić, Omladinski Centar Prnjavor⁶ ([Prezentacija](#))**

Omladinski centar Prnjavor je predstavljen kao pozitivni primjer rada s mladima i od strane aktivnih mladih. Nakon 9 mjeseci službenog djelovanja, Omladinski Centar je dobio prostor od opštine, i nedavno su uspjeli dobiti finansijsku podršku kroz opštinski budžet. Gosp. Bašić je istakla da su i oni kroz svoj rad primjetili problem nezaposlenosti mladih i nespremnosti za tržište rada. Shodno tome, trude se mladima omogućiti edukaciju kroz neformalno obrazovanje i savjetovanje, kako bi bili spremniji aplicirati na poslove i pokrenuti vlastite biznise. U smjeru bolje prezentacije mladih u medijima, odlučili su se na kreiranje emisija u kojima predstavljaju pozitivne primjere mladih (aktivizam i biznis) i to objavljuju na YouTube kanalu centra i službenim stranicama.

- **Monika Teczar, Regional Labour Office in Rezeszow⁷, Poljska (prezentacija)**

Gosp. Teczar u svom obraćanju ukazala je na mogućnost korištenja virtualne realnosti tokom odabira zanimanja koji najbolje odgovara mladoj osobi. Putem programa virtualne realnosti, preklapanjem prednosti i nedostataka nekog zanimanja i osobe, dobijaju odgovore koliko je to odgovarajući par. Smatraju da ovaj način pruža veću fleksibilnost, kontrolu, i više mogućnosti, što može pomoći pri odabiru karijere i lakšeg ulaska na tržište rada. Sljedeće godine očukuju službene rezultate o učinku koje će predstaviti javnosti.

Pitanja od strane učesnika nakon izlaganja panelista su bila:

Pitanje: *Kako da nevladine organizacije dobiju minutu u medijima?*

Odgovor na pitanje, Dijana Bašić, Omladinski Centar Prnjavor: *"Za NVO je bitno da rade na pravom sistemu vrijednosti, i kad ne postoji prilika, da je stvorimo sami. Pokušate osobu staviti u središte i vidjeti razlog i pozadinske uzroke zašto se ne žele"*

⁴ <https://www.caritas.ba/>

⁵ <https://www.facebook.com/YourJobBiH/>

⁶ <https://www.facebook.com/ocprnjavor/>

⁷ <https://wuprzyszow.praca.gov.pl/>

pokrenuti. Informatička pismenost nije pristupna toliko kod mladih, nedostaju znanja kako da unaprijede svoj položaj i kako da se uključe u tržište rada."

Pitanje, Adina Halilović, Menadžerica za mobilnost mladih PRONI Centar za omladinski razvoj: *"Kontinuiranost u radu i rezultati koje postizemo u velikoj mjeri ovise koliko imamo novca za rad i finansiranje našeg rada. Na koji način ovi postignuti rezultati mogu postati sistemska rješenja koja su usvojena i na višim nivoima?"*

Odgovor na pitanje, Miroslav Valenta, Caritas BiH: *"Da li će i na koji način će neka inicijativa biti usvojena je teško pitanje. Saradnja s institucijama vlasti treba omogućiti održivost tih inicijativa, ali i doprinjeti stvaranju više mogućnosti. Jedan od primjera toga može biti naš projekat koji je imao za cilj zapošljavanje osoba s invaliditetom. U saradnji s vladinim institucijama smo nastupili ka poslodavcima i pokazali da je OK zaposliti osobu sa invaliditetom i da postoji mogućnost i da ti ljudi rade i izdržavaju se."*

(Prezentacija) „Koliko koštaju troškovi studiranja u BiH“, profesor Stevo Pucar

Preliminarni rezultati – troškovi studiranja u BiH i koliko se isplati. Finansiranje fakulteta vrši se dijelom iz budžeta i dijelom iz školarina. Ukupna sredstva za 20/21 godinu 324 miliona KM (251 milion iz budžeta i 73 miliona od samofinansiranja i drugih prihoda univerziteta), i vidi se rast u prethodnom periodu. 2018/19. godine se vidi pad. Pola studenata su finansirani iz budžeta, a pola samofinansirajući. Iako je trend rasta sredstava za obrazovanje prisutan, primjećuje se pad broja studenata u isto vrijeme sa 102.232. u 2016/17 na 78.343 u 2020/21, pad 41%. Prosječni godišnji troškovi visokog obrazovanja u BiH po jednom studentu su 4,137 KM za 20/21 godinu i rastu. U 2016/17 godini su iznosili 2.997 KM po studentu, i evidentno je da se povećana potrošnja odnosi na povećanje plata radnika u visokom obrazovanju, uz evidentan pad broja studenata.

Povećavaju se troškovi po studentu i vidi se neefikasnost visokog obrazovanja. Struktura upisanih studenata u BiH u 20/21, za 5 najbrojnijih fakulteta: 14% za medicinski fakulteti, filozofski 13,5%, 9,3% fakulteti političkih nauka, 8,7% prirodno-matematički fakulteti i 8,6% ekonomski.

Podrška industrijalizaciji i digitalizaciji je veća potreba za širim opsegom studiranja i zapošljavanja. Naš školski sistem se teže mijenja i prilagođava trenutnim potrebama. Potrebe su se promijenile i mijenjaju se stalno. Konkurencija školskom obrazovanju je internet, gdje postoji znanje koje možete koristiti za buduće zapošljavanje. Mi prilagođavamo izlazne profile prema onome što mi profesori znamo ne prema potrebama tržišta. Mi kao društvo moramo razmisliti da li se sredstva koja se troše na visoko obrazovanje mogu preusmjereni na bolji način. Ako se ovako nastavi, fakulteti neće više imati studenata.

PANEL BR.3: Visoko obrazovanje

- **Bojana Lekić, Američki kutak Banja Luka⁸ ([Prezentacija](#))**

Gosp. Lekić je u svom uvodnom obraćanju naglasila da je velik problem motivacija mladih. Trenutno u BiH imamo 10 Američkih kutaka, gdje mladi mogu pronaći pomoć, informacije i biti osnaženi kroz besplatne edukacije. Imaju dobru medijsku popraćenost ali ljudi i dalje ne znaju što rade i šta sve nude. Kutak može pužiti individualni rast i znanja, te unaprijeđenje vještina. Rade prekvalifikacije, savjetovanje i stipendiranja u Americi i pomoći da mladi primjete prilike u svom gradu. Osoba treba da putuje i uči. Imamo sjajne programe koji su potrebni mladima (unaprijeđenje jezika, sticanje radnog iskustva, prakse itd). Imaju alumni mrežu i koja pruža mnoge prednosti. Naglasak na bitnost umrežavanja mladih.

- **Predrag Govedarica, Centar za preduzetništvo i transfer tehnologija, Univerzitet u Banja Luci⁹**

Na fakultetima u Banja Luci nude besplatno školovanje mladima koji su redovni studenti, ali i dalje bilježe pad studenata.

Bojana primjećuje da srednjoškolci idu u Italiju i da imaju priliku upisati više smjerova iako je u Banja Luci besplatno školovanje.

Predrag Govedarica: Centar za preduzetništvo i transfer tehnologija, Univerzitet u Banja Luci u saradnji sa Ministarstvom porodice omladine i sporta Republike Srpske organizuje edukacije u 3D modeliranju. Do sada je 15 studenata koji su prošli obuku pronašlo stalno zaposlenje. Po pozivu bude i do 99 prijava studenata, a imamo samo 12 mjesta – računara za polaznike. Tko prođe edukaciju - većina su zaposlena.

- **Amer Osmić, Fakultet PN US (odsjek sociologije), ([Prezentacija](#))**

Naši studenti studiraju jer imaju viška vremena i vode se time samo da upišu bez da znaju zašto. Dobiju znanje ali se ne dobiju vještine koje trebaju za potrebe zapošljavanja. Dualno obrazovanje treba da počne već u srednjoj školi. Ne vodimo naglasak da programi budu zanimljivi nego da izgledaju znanstveni. Istraživanje je obuhvatilo 1.000 studenata. Od 10 mladih osoba - 1 studira. Većina nema financijske mogućnosti da studira. Najčešće mlade osobe su nezaposlene i aktivno ne traže posao, vlada percepcija da ne traže posao jer je sistem korumpiran. Svaka peta mlada osoba čeka duže nego 5 godina da ima posao. Odlazi velika većina u Njemačku zbog velike mogućnosti koja im se pruža za zapošljavanje. Oni koji ostaju u državi žele da imaju siguran posao u državnoj službi.

Mladi provode slobodno vrijeme ispijajući kafe i konzumirajući duhanske proizvode. 41% mladih tvrdi da nikada nisu bili u inostranstvu. Mladi su mnogo posvećeni obitelji. Roditelji su postali od 2015. godine aktivni motivatori za mlade da odlaze u inozemstvo. Mi smo društvo koje ima veliku potrebu na mišljenje roditelja. Više od 50% mladih nikada nisu bili u nekom centru za mlade. Treba naglasiti da u mnogim lokalnim

⁸ <https://educationusa.state.gov/centers/american-corner-banja-luka>

⁹ <https://www.unibl.org/sr/univerzitet/uprava-i-strucne-sluzbe/rektorat/centar-za-preduzetnistvo-i-transfer-tehnologija>

zajednicama, ni ne postoje takvi centri. Mladi u BiH jako malo čitaju - 18,6%, 26,4% mladih uopšte se ne bave sportom i velik postotak podložni nezdravim životnim navikama. 66,1% ne volontiraju.

Mladi daju društveno prihvatljive odgovore. Nemaju razvijeno kritičko mišljenje. Najviše vjeruju članovima uže obitelji, a najmanje susjedima, drugim nacionalnostima, vjeroispovijestima i političkim vođama.

- **Admir Salihagić, International Burch University** ¹⁰

Transformacija univerziteta je izvršena prema potrebama tržišta. Kako su spriječili odliv mozgova: aktivno učenje, poticanje studenata da stiču vještine poduzetničkog "mindset-a" i da budu uključeni u neformalno obrazovanje i kreiranje mentorstog pristupa, naveo je Admir u svom uvodnom obraćanju.

"Mindset" je bitan za zapošljavanje i život nakon završenog fakulteta. Ako imate talent, mogućnosti su globalne i resursi su globalni. Neformalno obrazovanje se koristi da se usvoje vještine koje su potrebne za zapošljavanje a to nemaju unutar formalnog obrazovanja a toliko izdvajaju novac zbog toga. Problemi i prilike koje su globalne - mogu mladi raditi iz BiH i kad znaju koje su globalne prilike iskoristit će da ostane ovdje i radi za inozemstvo. Globalnost ima prednost da budemo internacionalni. Osjećaj bespomoćnosti je jedan dio razlog odlaska iz BiH. Najbolji studenti često nemaju vještine i prilike koje su potrebni za zapošljavanje i ne znaju prepoznati prilike. Drugi razlog odlaska - mladi koji imaju mindset i idu da to iskoriste. Oni mogu da daju nešto nazad BiH, da uzvrate, oni su naš resurs. Njihov odlazak nije odliv, on je resurs za nas. Osnažiti drugu kategoriju osoba da odlaze jer su nam korisni. Ako kreirate poduzetnički mindset ljudi oni će pokrenuti promjene u politikama i životu. From "brain drain" to "brain circulation".

Mana naših univerziteta je ta da su studenti za njih a ne da su profesori tu za studente. Treba istaknuti pozitivne stvari u promjene u visokom obrazovanju. Potrebna je revizija kadrova.

PANEL BR.4: Visoko obrazovanje

- **Marija Grgić (Prezentacija)**

Predstavnica Youth Advisory Boarda (YAB) - Ambasada Švicarske je prva u svijetu koja ima svoje savjetodavno tijelo mladih ljudi (10 mladih). Naša vizija je da zajedno kreiramo bolje okruženje. Upoznali smo se sa samim radom Ambasade, njihovim projektima i šta oni očekuju od nas i šta je naša uloga u cijelom tom radu.

Mi sa Ambasadom saradujemo na način da nas uključuju u realizaciju projektnih aktivnosti, dajemo osvrt na aktivnosti i da li to ima efekata kod mladih ljudi u BiH.

Mi zvaničnicima Ambasade prenosimo mišljenje ili glas mladih, imamo priliku razgovarati sa zvaničnicima i drugih institucija i Ambasada.

Ambasada na ovaj način dobija izvještaj kakva je korist od projekata koje oni finansiraju.

¹⁰ <https://www.ibu.edu.ba/>

- **Sara Gluhović**

Predstavnica YAB-a¹¹, uloga je da usmejrimo projekte Ambasade ka stvarnim promjenama u BiH. Nas 10 je odabrano na način da predstavljamo 10 lokalnih zajednica. Tu smo da odgovorimo na pitanje šta je misija mladih u ovim savjetodavnim tijelima. Sastajemo se jednom mjesečno i na kvartalnom nivou.

Mladi ljudi dobijaju priliku da utiču na projekte koji utiču na njih i njihovo okruženje.

- **Atom Mkhitarian, Federation od Youth Clubs of Armenia¹² (Prezentacija)**

Ja dolazim iz nevladinog sektora, kao NVO aktivista učestvovao sam na dosta međunarodnih projekata. Jermenija i BiH su članice savjeta Evrope, bilo je ugodno upoznati mlade ljude iz BiH. Drago mi je da sam ovde da govorim o problemima koje imamo u Jermeniji, koji su veoma slični vašim problemima. Savez omladinskih klubova Jermenije je najveća organizacija za mlade. Okuplja oko 100 klubova i organizacija i to je kao krovna organizacija. Klubovi/članovi mogu biti regionalni a mogu biti specijalizovani klubovi npr. klubovi pravnika, a svi rade na lokalnim projektima u glavnom gradu a zajednički rade na nivou države. U toku godine imamo više od 100 nacionalnih projekata i više od 50 međunarodnih projekata. Glavni ciljevi organizacije su informisanje i savjetodavna aktivnost, davanje informacija mladim ljudima iz različitih krajeva zemlje, usmjerenje demokratije, ljudski resursi. Naše organizacije su pomogle mladim ljudima da budu aktivniji na izborima. Održivi razvoj je još jedan od ciljeva, organizacije poziva na ekologiju. Volontiranje i politike za mlade su takođe prioritet.

Nacionalna akademija nauka osnovana 1943. godine, Istraživački instituti su se ujedinili u Akademiju a unutar Akademije imamo visokoškolsku instituciju.

Kreirani su moduli za međunarodne studije o mladima, koji su razvijeni tokom projekta, kompetencije rada sa mladima, metodologija omladinskog aktivizma, politike za mlade, evaluacija aktivizma mladih.

- **Lejla Hodović, GENDER Centar FBiH¹³ (Online)**

Godp. Hodović je u uvodnom obraćanju naglasila kako rade i djeluju u skladu sa zakonom o diskriminaciji.

Žene imaju niži nivo obrazovanja nego muškarci. Postoji uočljiva razlika izučavanja koje biraju muškarci i žene. Mnogo više muškaraca preferira mašinstvo nego žene. Muškarci više od žena učestvuju u radnoj snazi. Imamo najmanje učešće žena na tržištu rada a to je oko 62%. Jos uvijek nemamo gender indeks. Gender indeks će biti gotov krajem marta 2022. godine. Moramo raditi na smanjenju rodne razlike. U radu sa lokalnim zajednicma vrlo često možemo čuti kako pozivaju studente ili studentice da se odazovu volontiranju, mladi se ne odazovu.

¹¹ https://ne-np.facebook.com/SwissEmbassySarajevo/videos/upoznajte-na%C5%A1-savjetodavni-odbor-mladih-meet-our-yab-team/205689834398094/?__so__=watchlist&__rv__=related_videos

¹² <https://www.fyca.net/>

¹³ <https://www.gcfbih.gov.ba/>

- **Daniel Whalen, Saint Johns University, USA¹⁴**

Moje shvatanje je da je svrha ove konferencije da ispita kako pomoći mladim ljudima da ostanu u BiH. Možemo pričati naša iskustva u BiH. Za studente koji su studirali u SAD, prije diplomiranja uz pomoć UG Nešto Više organizovali smo pripravnički staž u BiH. Zatim smo im subvencionisali dio plate kod poslodavaca i pomagali smo im pri stambenom zbrinjavanju. Veći broj studenata se vratio u BiH, uz sve te uslove.

Obrazovanje je važno, ne mora to biti univerzitetsko ali uvijek moramo da učimo i da se prilagođavamo promjenama. Nekada je neko birao profesiju a nekada je profesija birala vas. A sada je više slučaj da stalno moramo da mijenjamo ono što radimo jer nam obrazovanje pomaže u tome - u prilagođavanju što znači da razmišljamo na kritički način. U Americi imamo naljepnice koje lijepimo na auto, jednom sam vidio jednu na kojoj piše „Ne vjeruj svemu što znaš“. Dio obrazovanja je taj da naučimo da razmišljamo kritički, kako da izlažemo, kako da slušamo. Slušanje nije samo to da šutiš dok neko drugi govori, i da čekaš priliku da ti nešto kažeš, slušanje je kada čujemo drugoga i upijamo ono što govori. U Americi prije nego što završite prve dvije godine studiranja ne morate da birate konketnu oblast koju ćete studirati. Ja mislim je to prednost u odnosu na BiH, jer će studenti donijeti bolju odluku o tome šta žele da studiraju sa 21 godinu, nego sa 19 godina.

Drugi dan; četvrtak, 16.12.2021.

Dolazak učesnika i osvrt na jučerašnji rad

Pitali smo učesnike kako im je bilo jučer. Pozitivna atmosfera i imali smo priliku čuti primjere dobre prakse. Omladinske politike su jedna bitna stvar a stavljamo ih na margine, tako da ih danas želimo istaknuti. Jedna učesnica kaže da je bio produktivan i da se osjeća motivirano. Bili su pozitivni utisci, stvarno postoje ideje na kojima ćemo moći raditi. Imali smo primjere koje možemo iskoristiti u cilju prevencije odlaska mladih iz BiH. Drugi učesnik je spomenuo da smo ponekad zatvoreni u užem krugu ne vidimo druge probleme i druga rješenja koje se tiče i moje struke.

PANEL BR.5: Omladinske politike

- **Branka Malešević – Ministarstvo porodice omladine i sporta Republike Srpske¹⁵**

Treća omladinska politika je istekla i kako je pandemija usporila procese, aktivnosti su prenesene u 2021. godinu. Rađena je drugačije, prvo je urađeno istraživanje pazeći na ravnopravnost polova. Ove godine u istraživanje je bilo uključeno i pitanje u vezi mentalnog zdravlja i ono će se uključiti u strateške ciljeve. Uporediće politike i vidjeti će šta se treba mjenjati. Jedna od novina je upravo podrška izvrsnosti mladih. Negativan trend kod mladih vlada i žele promovisati pozitivne promjene i mlade koji su uspješni. Podrška razvoja i uspješnosti - kako da se podrži uspješnost mladih.

¹⁴ <https://www.stjohns.edu/>

¹⁵ <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/Pages/default.aspx>

- **Ilija Trninić – Institut Perpetuum mobile Banja Luka¹⁶**

Jedna od 5 dijelova dokumenta je izvrsnost. Tretira se kao oblast talentovane i izvrsne omladine i jedina se tretira u RS-u. Vlada da se fokusira na otvaranje centra za talentirane. Pokazalo je na važnost projekta i susreli su se sa definicijom talentovane, izvrsne i darovite omladine. Angažirali su MENSU za istraživanje. Talentovani moraju da se uvežu.

- **Slaven Jelić – Odjeljenje za društvene djelatnosti Teslić ([Prezentacija](#))**

Sarađivali su s Perpetuum mobile i kreirali novu omladinsku politiku u Tesliću. Opština Teslić ima lokalnu strategiju razvoja i primjetili su da su izdvojili mlade u toj strategiji. 63% mladih se ne vidi da ostanu tu živjeti, jako puno mladih kritikuju, ali kad su ih upitali da li ste ikad aplicirali projekt ili nešto potaknuli da se promjeni rekli su da nisu. Htjeli su na drugačiji način kreiraju omladinsku politiku a ne samo kopirati nečiju. Prepoznaju i trude se i stipendiraju čak i studente i imaju novinu stipendije za sportiste. I sada će uskoro kreirati stipendije za omladinske aktiviste.

- **Krsto Vukadinović, Uprava za sport i mlade Crne Gore**

Što se tiče omladinske politike u Crnoj Gori, bila je prepoznata na vrhu Savjeta Evrope i koristili su je kao primjer dobre prakse. Bilo im je jako bitno otvoriti omladinske centre i klubove i da kreiraju aktivnosti koje su od njihovog interesa. Bilo im je bitno da mladi kreiraju te aktivnosti. Bitan im je naglasak na mlade i fokusirati se na glas mladih. Unutar zakona o mladima žele da definiraju omladinski rad. Pokrenuli su dijalog za mlade, rade u partnerstvu s Delegacijom Evropske unije u Crnoj Gori, koje se tiču zapošljavanja, mentalnog zdravlja. Želimo ih provući kroz to sve i koliko je bitno da mladi razumiju što znači omladinska politika jer su radili puno na promociji i objašnjavanju toga.

- **Rareş Augustin CRĂIUȚ - Generalni sekretar, European Confederation of Youth Clubs (ECYC)**

Evropska Konfederacija Omladinskih klubova ima članice u 14 zemalja koje predstavljaju omladinske klubove i način kako mladi mogu sudjelovati u kreiranju omladinskih politika. Ostvarili su saradnju sa Evropskom komisijom i Evropskom unijom. Njihov primjer dobre prakse je kako "narrative" i "storytelling" povezati sa omladinskom politikom. Uzimajući u obzir globalnu digitalizaciju, i ekstremni razvoj društvenih mreža kao i medija, sve više imamo primjere kako priče i način pričanja utiče na promjene u društvu. (Kao što je npr. bio primjer brexit – povlačeći priču suverenosti itd.)

Takođe, kao primjer su naveli da rade priče iz manjih mjesta. Publikacije u raznim formatima koriste da bi te priče podijelili sa drugima i pokušavaju da intepretiraju priče o politici jednostavnijim jezikom.

Kako bi uticali na omladinske politike oni uključuju priče mladih. A isti "storytelling" koriste kako bi približili mladima te teme i uključili ih u sam proces.

Jedan od zaključaka je da ako mladi ne razumiju politike, da je to zbog nas, da kreiramo dokumente koji nisu pripremljeni i prilagođeni za mlade.

¹⁶ <http://www.pm.rs.ba/bh/>

Ilija Trninić – Institut Perpetuum mobile Banja Luka: prije 15 godina su radili totalno drugačiji pristup prema mladima. Danas su mladi ljudi potpuno drugačiji nego prije. Generaciji Z (1995-2010) je potrebna podrška kao i onima koji rade s njima. Digitalni urođenici su ta generacija. Sva metodologija i pristup treba da se prilagodi ovoj generaciji, kao i omladinski rad. Za 10 godina će biti drugačiji i koji će biti moramo raditi na humanizaciji i humanizaciji nauke, raditi na međugeneracijskoj solidarnosti i mentalnom zdravlju i promocija zdravih stilova i vrijednosti. Trebamo to inkorporirati u politike.

Slaven Jelić – Odjeljenje za društvene djelatnosti Teslić: omladinska politika 21/25. Radili su s nevladinim organizacijama, javnim institucijama i tako dalje. Aplikacija **Be my eyes**¹⁷. U Opštini Teslić su jako dobra udruženja osoba s invaliditetom. Jako malo volontera ima s našeg područja tako da se možemo aktivirati i pomoći ka razvoju aplikacije. Rađen je "brainstorming" s mladima unutar istraživanja potreba, problema i stavova mladih ljudi od 15-30 godina. Sa srednjoškolcima su promijenili način metode te su im prvo objasnili omladinske politike i zašto je to bitno. Oluja mozgova su koristili da se druže s mladima i doznaju što im treba i što je bitno za mlade u Tesliću. 9% mladih u Tesliću je aktivno, u razgovoru s mladima su shvatili da oni ni ne znaju gdje da se pojave i da budu aktivni. Imaju strah i ne znaju gdje da se obrate. Kad smo pojedine srednjoškolce upoznali kroz istraživanje na kraju su i prijavili se negdje. Podcast imaju „Mladi za MLADE“, Omladinski klub Teslić da formiraju Fond za mobilnost. Mladi ljudi i srednjoškolci nemaju novca i kroz taj fond se mladi mogu javiti da dobiju novac da mogu ići negdje i kada se refundiraju im troškovi, vrate se i vrate novac u Fond. Sportske stipendije su pokrenute i sada pokreću stipendije za omladinske aktiviste. Zalažu se za otvoreni fond za startup i samozapošljavanje mladih jer vide nedostatak javnih poziva zbog čekanja određenog datuma. Kreirali su centar za mlade Nukleus Teslić, uzeli su prostor koji je prije bio sportski teren i preurediti će za prostor za mlade i njihove potrebe. Ono što zapostavljamo je dijaspora i kada su dovoljno promovirali i objasnili dijaspori što žele da rade te samim time dijaspora je podupirala u razvoju centra za mlade. Kreiraju videe da približe mladima što je omladinski centar i što će se tu raditi.

Branka Malešević – Ministarstvo porodice omladine i sporta Republike Srpske: ukoliko se sve ne spusti na lokalni nivo nećemo postići rezultate. Generacije prije nisu imale izbora, nisu mogli putovati i mogli smo jedino se aktivirati i raditi da promjene lokalno društvo. Sada generacije to ne trebaju nego imaju slobodu naći na internetu što ih zanima. Svaka lokalna zajednica treba da prepozna talentovane koja mogu pomoći u razvoju lokalne zajednice. Kreirati uslove za ostanak mladih, stambene mogućnosti, zapošljavanje mladih. Podrška talentiranih ljudi i podrška promocije mentalnog zdravlja, korištenje slobodnog vremena. Sajam posvećen mladima i kako da primijenimo i približimo mladima koliko mogućnosti mogu da iskoriste. Suština da trebamo pitati mlade, i naći talentirane osobe koji to mogu uraditi i promijeniti. Za nekih 20 godina imat ćemo humane ratove, gdje kada se isključujući internet postajemo izolirani i gubimo.

¹⁷ <https://www.bemyeyes.com/>

Diskusija:

Adina Halilović, PRONI Centar za omladinski razvoj: kreiranje pozitivnih narativa i da mladi ljudi ne odlaze zbog egzistencije nego i zbog negativnih narativa. Omladinski rad kontinuitet, da li nam je vrijeme da prepoznamo omladinski rad kao kroz profesiju i prostore za mlade. To je tema kojom su se bavili i raspravljali i nadamo se da će se Perpetuum fokusirati na to, uz ministarstvo.

Admir Salihagić, International Burch University: *Što se nudi talentiranim osobama nakon što ih je se definiralo?*

Odgovor: Ilija Trninić – Institut Perpetuum mobile Banja Luka: Dali su nastavnicima instrumentarij kako da prepoznaju talentirane i nadarene osobe. Talentirani i nadareni su djeca koja su da su nemirna „ne možeš ga uhvatiti za rep“, kamp za talentovane i stavili na jedno mjesto i prešle određene oblasti. Rad na robotici, astronomija, kemija, 3D printing i vidjeli smo tu posvećenost i vidjeli su da nisu to istaknuli jer nisu imali priliku prije.

Pitanje: Kako sinkronizirati omladinske politike?

Odgovor: Branka Malešević – Ministarstvo porodice omladine i sporta Republike Srpske: bilo je teško sinkronizirati regionalni i lokalnu omladinsku politiku. Lokalne zajednice u obavezu da prate regionalnu omladinsku politiku i na taj način vidi priliku da se usklade. I usklade se kroz akcioni plan na godinu dana na lokalnom nivou.

Ilija Trninić – Institut Perpetuum mobile Banja Luka: Moramo prepoznavati lokalne probleme i specifičnost i jedino važno da ta evropska vrijednost bude bitan faktor u dijelu omladinskih politika.

Krsto Vukadinović, Uprava za sport i mlade Crne Gore: kako da obučimo omladinske radnike da sve te dijelove zna. Mladom čovjeku treba dati slobodu i da kreira kako želi tako da ne treba biti puno zakona. Mi nismo uspjeli da uredimo omladinskog radnika ali smo uspjeli da unesemo omladinskog aktivistu u profesiju, uspjeli smo izraditi odsjek kvalifikacija i licencu da se potvrdi. S nacionalnog nivoa možemo naći samo smjernice.

PANEL BR.6: Omladinske politike

- **Tarik Imamović, Vijeće/Savjet mladih Brčko distrikt BiH¹⁸**

Aktivan sam u vijeću posljednjih mjesec dana. Vijeće mladih je osnovano krajem novembra 2018. godine. Uspjeli smo realizovati dvije tačke akcionog plana. Strategija trenutno treba da pređe u radnju proceduru. Volim svoju zajednicu i njene građane. Imamo dosta potencijala koje ne iskorištavamo. Druga tačka akcionog plana je poslovni inkubator u užem centru grada, i izgradnja studentskog doma. Subvencija 50% kamate za mlade ljude prilikom kupovine svog prvog stana.

¹⁸ <https://vsmbd.org/>

- **Danka Božić, Međunarodna organizacija za migracije¹⁹ ([Prezentacija](#))**

241 projekat implementiran putem mehanizama malih grantova oko 40.000\$
Specifično je da smo puno radili sa organizacijama koje nisu bile jake te smo ih osnaživali da budu snažni partneri bilo kojem donatoru. Preko 11.000 direktnih korisnika iz 113 gradova/opština.

Područja djelovanja: aktivizam mladih, politicki angažman mladih, medijske kampanje, mediji u zajednici, izgradnja institucionalnih kapaciteta. Vodili smo se time da mladi kreiraju narative/svoje priče i da one izađu u javnost. Omladinski klubovi su jako značajni za mlade pogotovo u malim mjestima i oni se okupljaju u takvim mjestima i traže svoje prilike. Podržano je i implementirano više od 300 inicijativa u malim lokalnim zajednicama. Obučeno je preko 550 omladinskih lidera/radnika. Podržali smo 24 foruma u 19 opština sa 70 kandidata na lokalnim izborima u 2020 godini na kojima je učestvovalo preko 100.000 građana a 93% ispitanika potvrdilo je da su forumi povećali učešće mladih.

- **Dalila Miljević, Snežana Culjaga, odjel za stručne i administrativne poslove Vlade BD BiH²⁰ ([Prezentacija](#))**

Brčko distrikt je potpisao sporazum sa UNDP trenutno je u toku druga faza, fokus je na mladima i na osobama sa invaliditetom. Odjeljenje za stručne i administrativne poslove ima odjeljenje za podršku mjesnim zajednicama. Redovno radimo dane otvorenih vrata, na kojima prisustvuju predstavnici međunarodnih organizacija. Novi znakon budžeta Brčko distrikta BiH je stupio na snagu tako da se sredstva mogu dobiti putem javnog poziva.

Zakon o mladima je usvojila skupština Brčko distrikta BiH 2017. godine a iste godine je i stupio na snagu. Zakonom je propisano da Brčko distrikt BiH treba da ima krovno tijelo mladih i da se donese zakon za mlade, takođe imamo službenika za mlade.

Službenik za mlade je državni službenik u javnoj upravi koji se bavi pitanjima mladih. On je lice kojima se mladi direktno obraćaju ako imaju neku svoju potrebu, i on je konstantno radio na izradi strategije za mlade. Vlada Brčko distrikta BiH je dodijelila prostorije savjetu mladih koje se nalaze u omladinskom centru, te su dodijeljenje bez naknada za korištenje. Strategija za mlade će uskoro biti puštena u daljnu proceduru.

Snežana, stavila bi akcenat na to da podržimo mlade, da im ukažemo na nešto što je iz našeg iskustva dobro i svi naši vidovi pomoći su tu.

Odjeljenje za stručne i administrativne poslove u saradnji sa PRONI Centrom za omladinski razvoj realizovalo je projekat formiranja omladinskih klubova u sklopu mjesnih zajednica.

¹⁹ <https://bih.iom.int/>

²⁰ <http://sap.bdcentral.net/Home/?lang=hr>

1. RAD U GRUPAMA „Zapošljavanje“

PREPORUKE

- Formalno obrazovanje nije preduslov za uspjeh i treba podsticati mlade na cjeloživotno učenje,
- Inovacijski inkubator, podrška preduzetništvu kao jednom od načina za zapošljavanje mladih,
- 5-10% samozapošljavanje, kreirati i promovisati postojeće programe samozapošljavanju i preduzetništvu i stimulisati mlade da budu proaktivni,
- Plata i dobri odnosi su važni motivacioni faktori i kod poslodavaca treba da se promoviše kultura fer odnosa prema radnicima,
- Percepcija zaposlenosti, regulisati tržište rada kako bi bilo manje zaposlenih na “crno”
- Prvi posao, olakšice, doprinosi, podrška i promocija programa, koji nude mogućnost prvog zaposlenja,
- Reforma biroa kroz promjena sistema pripravničkog staža, uvođenje karijernog savjetovanja kako na birou tako i na univerzitetima

2. RAD U GRUPAMA „Visoko obrazovanje“

PREPORUKE

- Modernizacija visokog obrazovanja i prilagođavanje tržištu rada, fleksibilnost studijskih programa
- Razvijati konkurentnost u cilju podizanja kvaliteta visokog obrazovanja, model finansiranja po broju studenata, jednako za javne i privatne univerzitete iz budžeta
- Modernizovati opremu, laboratorije za praktičan i naučno-istraživački rad visokoškolskih ustanova
- Modernizovati način predavanja, učenja, nastavne planove i programe i metodologiju rada na javnim univerzitetima;
- Više prakse na javnim univerzitetima;
- Modernizacija usluga, alumni kancelarija, career kancelarija, studentskih domova, tijela, umrežavanje studenata;
- Percepcija studenata kao klijenata, student je korisnik usluga ali krajnji korisnik je tržište. Ono ima potrebe koje obrazovanje treba zadovoljiti
- Uvesti kontrolu kvaliteta nastave, standarde za profesore koje treba da zadovolje za rad sa studentima;
- U osiguranje kvaliteta nastave uključiti studente i katedru, uvesti reviziju rada profesora

- Izvršiti promjene i prilagođavanje nastavnih planova, usklađivanje sa potrebama tržišta
- Upisne kvote ne treba vezivati za potrebe domaćeg tržišta ukoliko se mogu obrazovati kadrovi koji su potrebni na globalnom tržištu
- Generisanje start-up, ne samo za IT, za sve branše;
- Osigurati fleksibilnost u promjeni profesije, nije za očekivati da većina mladih sa 18-19 godina zna šta želi da studira
- Državni univerziteti nemaju želju za promjenom, promijeniti taj stav

3. RAD U GRUPAMA „Omladinske politike“

PREPORUKE

- Uključiti mlade u izradu dokumenta na svim nivoima vlasti u društvu (državni, entiteski, kantonalni, opštinski nivo)
- Omogućiti uključivanje nevladinim/omladinskim organizacijama u izradi dokumenata na svim nivoima
- Dopustiti nevladinim organizacijama da važnost omladinskih politika i dokumenata predstave mladima u školi
- Aktivniji rad referenata za mlade na lokalnim nivoima
- Omladinske politike uskladiti sa strategijom grada
- Kroz javne budžete izdvojiti budžet za izradu i realizaciju omladinskih politika
- Raditi na boljem i malo „agresivnijem“ PR ovih dokumenata od strane omladinskih organizacija kako bi se uticalo na svijest
- U zakonskim okvirima kreirati „kvote za mlade“ u skupštinama, kao što imamo za žene ili neke druge društvene grupe
- Intenzivnija saradnja s mladim političarima za djelovanje na kantonalnom nivou u polju izrade i usvajanja omladinskih politika
- Kreirati medijske kampanje za različite medije koje su dosta direktnije
- Omogućiti proces izrade politika da bude više inkluzivan i transparentan i da ima izdvojen budžet
- Unaprijediti saradnju sa različitim medijima kako bi politike i zakoni dobili više medijskog prostora
- Za promociju politika i zakona od lokalnih do evropskih i UN koristiti zanimljivij sadržaj za mlade poput kratkih priča, video uredaka, promocijama na portalima, pričanje pozitivnih iskustava od mladih, mobilnost mladih i sl
- Vladine institucije trebaju biti prisutne na društvenim mrežama gdje su mladi i održavati komunikaciju na istim u realnom vremenu
- Lokalne zajednice trebaju više raditi na promociji mladih i pozitivnih primjera iz njihovih zajednica

- Prilikom finansiranja organizacija na lokalnom nivou, fokus staviti na kvalitet rada organizacije a ne političku pripadnost
- Raditi na kreiranju kampanja i brendiranja omladinskij politika
- Saradnja sa školama i prosvjetnim radnicima, vijećima učenika i vijećima roditelja kako bi mladima približili značaj zakonskih okvira za njih
- Institucija koje je usvojila omladinski politiku, je upravo i odgovorna za implementaciju i monitoring politike
- Imenovati i u dokumentu definisati poziciju osobe koja će kordinirati cijeli proces i vršiti monitoring politike
- Definirati „mjerljive mjere“ u cilju efikasnijeg rada institucije i sprovedbe politike
- Uvesti internu i externu evaluaciju sa svim akterima u procesu politike
- Kreirati i sprovesti ankete medju gradjanstvom u cilju prikupljanja mišljenja i stavova o realizaciji politike
- Uvesti u praksu kreiranje i emitovanje YouTube emisija o omladinskim politikama
- Uložiti vrijeme i resurse u promociju pozitivnih priča